

बॉर्ड ऑफ ट्रस्टीज ऑफ द पोर्ट ऑफ बॉम्बे

वि

दिलीप कुमार राघवेन्द्रनाथ नादकर्णी आणि इतर

नोव्हेंबर १७, १९८२

[डी. ए. देसाई आणि आर. बी. मिश्रा, न्या.]

विभागीय कार्यवाही-घरगुती चौकशी-व्यवस्थापन कायदेशीररित्या प्रशिक्षित अधिकाऱ्यांना खटला चालवणारे अधिकारी म्हणून नियुक्त करते-कर्मचाऱ्याची कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची विनंती नाकारली जाते-मग ती नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांचे उल्लंघन करते.

नैसर्गिक न्याय-कर्मचाऱ्याने कौटुंबिक चौकशीपूर्वी कायदेशीर व्यावसायिकांची मदत नाकारली, तर कर्मचारी व्यवस्थापनाने कायदेशीररित्या प्रशिक्षित पुरुषांना खटला चालवणारे अधिकारी म्हणून नियुक्त केले-जे नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांचे उल्लंघन करते.

औद्योगिक विवादांमधील कौटुंबिक चौकशीबाबतचा काळाच्या सन्माननीय आणि पारंपरिक दृष्टीकोन असा आहे की हे एक कर्मचारी व्यवस्थापन कार्य आहे जे कायदेशीर व्यवसायाशी संबंधित व्यक्तींच्या हस्तक्षेपाशिवाय व्यवस्थापनावर सोडणे सर्वोत्तम ठरेल. हा दृष्टीकोन या आधारावर आधारित होता की कौटुंबिक चौकशीला पुराव्याच्या कठोर नियमांनी आणि प्रक्रियात्मक कायद्यांनी अनावश्यकपणे रोखले जाऊ नये आणि ज्या अनौपचारिक वातावरणात चौकशी केली जाते त्या अनौपचारिक वातावरणात गुन्हेगार स्वतःचा बचाव करू शकेल. हा दृष्टीकोन बाळगण्यासाठी भूतकाळात जे काही समर्थन होते, आजची स्थिती पूर्णपणे वेगळी आहे. उद्योगधंदा! आस्थापना त्यांच्या रोलवर कर्मचाऱ्यांच्या वेशात कामगार अधिकारी आणि कायदेशीर

सल्लागारांची प्रभावी श्रेणी नियुक्त करतात.कौटुंबिक चौकशीत व्यवस्थापनाचे प्रकरण चालवण्यासाठी या अधिकाऱ्यांची नियुक्ती सादर करणारे आणि खटला चालवणारे अधिकारी म्हणून केली जाते.चौकशी अधिकारी, बहुतेक वेळा, न्यायाधीशाचे कपडे घातलेला आस्थापनेचा माणूस असतो.चौकशी आस्थापनेच्या कार्यालयात किंवा त्याच्या काही भागात केली जाते.त्याची तुलना निःपक्षपाती लवादाच्या किंवा निःपक्षपाती न्यायाधीशाच्या अध्यक्षतेखालील न्यायालयाच्या निर्णयाशी होत नाही.विवेकी सामान्यतः कर्मचारी व्यवस्थापनाचे कर्मचारी असतात जे चौकशीचे आदेश देतात.थोडक्यात तराजू कर्मचारी व्यवस्थापन बाजूने आणि कामगारांच्या विरोधात मोजले जातात.[८३२ जी-एच, ८३४ ई-एफ ई]

दुसरे म्हणजे, कौटुंबिक चौकशीतही अतिशय गंभीर आरोप असू शकतात:प्रतिकूल निर्णय एखाद्या कामगाराला इतका कलंकित करू शकतो की त्याची प्रतिष्ठा तसेच त्याचे जीवनमान या दोन्ही बाबतीत त्याचे भविष्य धोक्यात येऊ शकते.[८३४ डि]

"न्याय मात्र झालाच पाहिजे असे नाही, तर तो झालेला दिसतोच पाहिजे"ही म्हण मात्र न्यायालयांनाच लागू होते असे नाही, तर कृतीमध्ये निष्पक्षतेसाठी जबाबदार असलेल्या सर्वांना समान जोमाने लागू व्हायला हवी.जिथे प्रतिनिधित्वाची विषमता आहे, तिथे अर्ध-न्यायिक न्यायाधिकरण स्थितिविशेषकडे समभावाने पाहू शकत नाही.[८३५ जी)

ब्रुक बॉण्ड इंडिया (प्रायव्हेट) लिमिटेड वि.सुब्बा रमण (एस) आणि ए. एन. आर., [१९६१] २ लेबर लॉ जर्नल ४१७ चा संदर्भ आहे.

डनलॉप रबर कंपनी वि.कामगार, [१९६५] २ एस. सी. आर. १३९, संदर्भित.

पे. व्ही.ग्रेहाऊंड रेसिंग असोसिएशन लिमिटेड, [१९६८] २ ऑल ई. आर. ५४५, संदर्भित

एम. एच. होस्कोट विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य, [१९८७] ३ एस. सी. सी. ५४४, संदर्भित.तथ्ये:

दोषी कर्मचाऱ्याविरुद्ध (प्रतिवादी) त्याच्यावर आरोप केलेल्या गैरवर्तणुकीसाठी जारी केलेल्या आरोपपत्रात कर्मचारी व्यवस्थापनाने आपला कायदेशीर अधिकारी आणि त्याच्या सहाय्यकाला सादर अधिकारी म्हणून नियुक्त केले.त्याच वेळी त्याने त्याच्या बचावासाठी कायदेशीर व्यावसायिक नियुक्त करण्याची कर्मचाऱ्याची विनंती नाकारली.दरम्यान, चौकशी सुरू असताना, एक नियम लागू झाला ज्यामुळे शिस्तपालन प्राधिकरणाने नियुक्त केलेला प्रतिनिधी अधिकारी कायदेशीर व्यावसायिक असल्यास दोषी कर्मचाऱ्याला कायदेशीर व्यावसायिक नियुक्त करण्यास सक्षम केले गेले.नियम लागू झाल्यानंतरही चौकशी अधिकारी किंवा शिस्तपालन प्राधिकरणाने पूर्वीच्या निर्णयाचा आढावा घेतला नाही, ज्याने कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची गुन्हेगारांची विनंती नाकारली.चौकशीच्या शेवटी उत्तरवादी ला नोकरीतून काढून टाकण्यात आले

नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे उल्लंघन केल्याच्या कारणावरून बडतर्फ करण्याचा आदेश उच्च न्यायालयाने रद्द केला.

कौटुंबिक चौकशीत नियोक्त्याने कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तीची सादरीकरण-सह-खटला अधिकारी म्हणून नियुक्ती कुठे केली आहे या प्रश्नावर, नियोक्त्याने कायदेशीर कारवाईद्वारे त्याचा बचाव करण्याची परवानगी मिळावी यासाठी गुन्हेगाराने केलेली विनंती नाकारली तर नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे उल्लंघन केल्याबद्दल चौकशी दूषित केली जाईल का?

याचिका फेटाळत,

ठरवण्यात येते : दोषी कर्मचाऱ्याला स्वतःचा बचाव करण्याची योग्य संधी दिली जात नसल्यामुळे नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे उल्लंघन केल्याबद्दल चौकशीला दूषित केले जाते.[८३६ ई]

(१) कौटुंबिक न्यायाधिकरणासमोरच्या चौकशीत गुन्हेगाराला कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तीच्या विरोधात उभे

केले जाते आणि जर त्याने कायदेशीर व्यावसायिकामार्फत हजर राहण्याची परवानगी मागितली असेल, तर अशी विनंती करण्यास नकार देणे म्हणजे स्वतःला वाचवण्याची वाजवी संधी नाकारणे होय.[८३७ डी]

सी. एल. सुब्रमण्यम विरुद्ध सीमाशुल्क जिल्हाधिकारी, कोचीन, [१९७२] ३ एस. सी. आर. ४८५, यांनी अर्ज केला.

(२) कौटुंबिक चौकशीचे नियमन करणारे नियम, कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याच्या गुन्हेगारांच्या अधिकारावर बंदी घालत नसतील, तर निर्णय आणि चौकशीचे स्वरूप लक्षात घेता, गुन्हेगाराला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची योग्य संधी दिली जावी की नाही हे प्रकरण चौकशी अधिकाऱ्याच्या विवेकबुद्धीवर असेल.[८३९ जी]

(३) जेव्हा चौकशी अधिकाऱ्याला असे समजते की नियोक्त्याने कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तीला सादरीकरण अधिकारी म्हणून नियुक्त केले आहे, तेव्हा त्याने चौकशी सुरू होण्यापूर्वी, गुन्हेगाराला कायदेशीर व्यावसायिकांची मदत घ्यायची आहे का याची चौकशी केली पाहिजे.[८३८ ई]

ए. के. रॉय विरुद्ध भारतीय संघ, [१९८२] २ एस. सी. आर. २७२ ए. टी. पी.३४५, उल्लेख केला आहे.

तात्काळ प्रकरणात जेव्हा चौकशी सुरू झाली तेव्हा कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे गुन्हेगारांचे प्रतिनिधित्व करण्याच्या प्रश्नावर नियम शांत होते.कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची गुन्हेगारांची विनंती नाकारताना, तपासात उद्भवणारे मुद्दे हे कायद्याच्या गुंतागुंतीच्या कायदेशीर प्रस्तावांचा समावेश असलेले असे गुंतागुंतीचे मुद्दे होते, ज्यासाठी कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तीच्या मदतीची आवश्यकता असते, या दृष्टिकोनातून, डिस्क प्लिनरी प्राधिकरणाने अपीलकर्त्याचा कायदेशीर अधिकारी आणि त्याच्या सहाय्यकाला, जे त्याच्या नोकरीत हजर-सह-फिर्यादी अधिकारी म्हणून नियुक्त केले.अपीलकर्त्याच्या मोबदल्यात नियोक्त्याचे प्रतिनिधित्व दोन कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तींनी केले होते, तर गुन्हेगाराला एकतर स्वतःचा बचाव करण्यास किंवा कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्ती नसलेल्या दुसऱ्या कर्मचाऱ्याची मदत घेण्यास सांगण्यात आले होते.अशा

परिस्थितीत, गुन्हेगाराला स्वतःचा बचाव करण्याची प्रतिध्वनित संधी नाकारली गेली आणि त्यामुळे शिस्तपालन प्राधिकरणाने घेतलेला निष्कर्ष नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांपैकी एकाचे उल्लंघन करणारा होता.

जरी शिस्तपालन प्राधिकरण, विशिष्ट अनुकूल दृष्टिकोनाच्या अनुपस्थितीतही, कर्मचाऱ्याला कायदेशीर व्यावसायिकाकडून प्रतिनिधित्व करण्याची परवानगी देण्यासाठी त्याच्या विवेकबुद्धीचा वापर करू शकत असले, तरी अशी विनंती मंजूर करण्यासाठी शिस्तपालन प्राधिकरण कोणत्याही वैधानिक बंधनाखाली नव्हते या कारणास्तव कर्मचाऱ्याच्या विरोधात त्याचा वापर केला गेला.चौकशीदरम्यान अंमलात आलेल्या नियमामुळे, कर्मचारी व्यवस्थापनाचे प्रतिनिधित्व कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तींनी केले असल्यास, अनुशासनात्मक प्राधिकरणाने गुन्हेगाराला हजर राहण्याची आणि कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे स्वतःचा बचाव करण्याची परवानगी देणे बंधनकारक केले.नियम लागू झाल्यानंतर शिस्तपालन प्राधिकरणाने त्याच्या आधीच्या आदेशाचा स्वतःहून आढावा घ्यायला हवा होता आणि गुन्हेगाराला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची संधी द्यायला हवी होती.[८३८ डी]

राज्यघटनेच्या कलम २१ मध्ये वापरलेल्या 'जीवन'या अभिव्यक्तीला व्यापक अर्थ आहे.याचा अर्थ मात्र अस्तित्व किंवा आयुष्यभर सुरू असलेली कठोर मेहनत असा होत नाही.[८३९ क]

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: १९८२ चा दिवाणी अपील क्रमांक ३७३४

विविध प्रकरणांमध्ये मुंबई उच्च न्यायनिर्णय ४ नोव्हेंबर १९८२ रोजी जी. च्या निकाल आणि आदेशावरून विशेष परवानगीद्वारे अपील.१९७९ ची याचिका १ क्र. ७०५ .

अपीलकर्त्यासाठी : एफ. एस. नरीमन, ए. एस. भासानिया, ओ. सी. माथूर आणि डी. एन. मिश्रा .
वाय एस. चितळे, श्रीमती एस. भंडारे आणि टी. श्रीधरन, रेसपॉन्डंटसाठी.

देसाई, न्या : न्यायालयाचा न्यायनिर्णय पारीत

विशेष रजा मंजूर नाही.

आम्ही अपीलकर्त्यासाठी श्री. एफ. एस. नरीमन आणि पहिल्या उत्तरवादी साठी डॉ. वाय. एस. चिताले यांचे म्हणणे ऐकले.पक्षांच्या संमतीने आम्ही अपील निकाली काढण्यास पुढे जातो.

पहिल्या उत्तरवादी विरुद्ध चौकशी करण्यासाठी कथित गैरवर्तन आणि चौकशी अधिकाऱ्याची नियुक्ती करण्यात आली.चौकशी सुरू होण्यापूर्वी, पहिल्या उत्तरवादी त्याच्या बचावासाठी वकील नियुक्त करण्याची परवानगी मागणारी विनंती सादर केली.अपीलकर्त्याच्या अध्यक्षांनी ही विनंती फेटाळली आणि त्याच वेळी श्री. आर. के. शेटी आणि श्री. ए. बी. चौधरी, अनुक्रमे अपीलकर्त्याचे विधि सल्लागार आणि कनिष्ठ सहाय्यक विधि सल्लागार या दोन अधिकाऱ्यांना चौकशी अधिकाऱ्यासमोर सादर अधिकारी म्हणून नियुक्त केले.या पत्राच्या एका प्रतीचे पहिल्या उत्तरवादी ला 'ड'या पादटीपासह समर्थन करण्यात आले होते की चौकशीत कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची परवानगी देण्याची त्याची विनंती अध्यक्षांनी नाकारली आहे.त्यांची विनंती फेटाळणे पुढचा भाग म्हणून, पहिल्या उत्तरवादी सक्तीच्या गरजेमुळे श्री. व्ही. व्ही. नाडकर्णी यांना त्यांच्या बचावासाठी हजर राहण्याची परवानगी द्यावी अशी विनंती सादर केली.ती मंजूर करण्यात आल्याचे दिसते.१३ एप्रिल १९७६ रोजी चौकशी सुरू झाली. ८ मे १९७६ रोजी ई. बॉम्बे बंदर विश्वस्तमंडळ कर्मचारी नियम १९७६ लागू झाले.नियम १२ (८) खालीलप्रमाणे आहे:

" १२ (८):कर्मचारी इतर कोणत्याही कर्मचाऱ्यास सदरची किंवा जर तो कर्मचारी तृतीय श्रेणीचा किंवा चतुर्थ श्रेणीचा कर्मचारी असेल, तर कामगार संघटना कायदा, १९२६ (१९२६ चा १६) कलम २ च्या दर कलम (ड) मध्ये परिभाषित केल्यानुसार ,सदरच्या वतीने खटला सादर करणसाठी "कार्यालय वाहक ची मदत घेऊ शकतो, परंतु शिस्तपालन प्राधिकरणाने नियुक्त केलेला सदर सादरीकरण अधिकारी कायदेशीर व्यावसायिक नसल्यास किंवा प्रकरणाची परिस्थिती लक्षात घेऊन, परवानगी देत नसल्यास कायदेशीर व्यवसायिक नियुक्त करू शकत नाही.

हे नमूद केले जाऊ शकते की ज्या तारखेला उपरोक्त नियम लागू झाला, त्या दिवशी नियोक्त्यासाठी २५ पैकी दुसरा साक्षीदार साक्षी पेटीत होता.हे देखील नमूद केले जाऊ शकते-एच आय की नियमन १२ (८) लागू झाल्यानंतरही, चौकशी अधिकारी किंवा अपीलकर्त्याचे अध्यक्ष यांना हे योग्य होण्यापुर्वीच्या निर्णयाचा आढावा घ्या जेणेकरून प्रथम उत्तरवादी कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहू शकेल.चौकशीच्या शेवटी, पहिल्या उत्तरवादी ला नोकरीतून काढून टाकण्यात आले.

पहिल्या उत्तरवादी विविध प्रकरणांमध्ये बडतर्फ करण्याच्या आदेशाच्या वैधतेस आणि वैधतेस आव्हान दिले.मुंबई येथील उच्च बी. न्यायालयातील १९७९ ची याचिका क्रमांक ७०५ .उच्च न्यायालयाच्या विद्वान एकल न्यायाधीशाने १३ सप्टेंबर १९८२ रोजी दिलेल्या त्याच्या न्यायनिर्णयाद्वारे आणि आदेशाद्वारे बडतर्फ करण्याचा आदेश रद्द केला आणि इतर गोष्टींबरोबरच, असे मत व्यक्त केले की कायदेशीररित्या प्रशिक्षित असलेल्या दोन सादरीकरण अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करताना, अपीलकर्त्याचे अध्यक्ष प्रथम सी उत्तरवादी ला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची परवानगी नाकारून स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी देऊ शकले नाहीत आणि नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे उल्लंघन केले जाते.अपीलकर्त्याने १९८२ चा ओ ओ सी .जे. ५९४ असा केलेला अपील त्या उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने मर्यादित फेटाळले होते.त्यामुळे विशेष रजेद्वारे हे अपील आम्ही या प्रकरणात अपील करण्यासाठी परवानगी देण्यास इच्छुक नव्हतो, परंतु आम्हाला एक कायदेशीर गैरसमज दूर करायचा असल्याने आम्ही दोन्ही बाजूंच्या विद्वान वकिलांचे म्हणणे ऐकून घेणे आणि या याचिकेचा एका छोट्या न्यायनिर्णयाद्वारे निपटारा करणे योग्य मानले.

या अपीलात आम्ही ज्या संकुचित प्रश्नाचे परीक्षण करण्याचा प्रस्ताव ठेवतो तो म्हणजे कौटुंबिक न्यायाधिकरणाद्वारे शिस्तभंगाच्या चौकशीत, गैरवर्तनाची तक्रार करणारा नियोक्ता कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तीला सादरीकरण-सह-फिर्यादी अधिकारी म्हणून नियुक्त करतो की नाही हे, परवानगी मागणाऱ्या दोषी

कर्मचाऱ्याने केलेली विनंती नाकारणे किंवा नाकारणे.चौकशीत त्याचा बचाव करण्यासाठी कायदेशीर व्यावसायिकाला नियुक्त करणे म्हणजे स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी नाकारणे आणि अशा प्रकारे नैसर्गिक न्यायाच्या आवश्यक तत्वांपैकी एकाचे उल्लंघन करणे जे चौकशीला दूषित करेल?

कौटुंबिक जी चौकशी हे एक व्यवस्थापकीय कार्य आहे आणि कायदेशीर व्यावसायिकांशी संबंधित व्यक्तींच्या हस्तक्षेपाशिवाय ते व्यवस्थापित करणे सर्वात चांगले आहे, हा काळाचा सन्मान आणि पारंपरिक दृष्टीकोन आहे.हा दृष्टीकोन या दृष्टिकोनावर आधारित होता की, पुराव्याच्या कठोर नियमांचा अनावश्यक प्रभाव न पडता चौकशी करणाऱ्या कौटुंबिक न्यायाधिकरणाने आणि प्रक्रियात्मक कटकारस्थानाने दोषी कर्मचाऱ्याला वैयक्तिकरित्या ऐकून घेतले पाहिजे आणि अशा अनौपचारिक चौकशीत, एच. गुन्हेगार अधिकारी स्वतःचा बचाव करू शकेल.या विश्वासात अंतर्भूत असलेली मूलभूत धारणा संशयास्पद आहे परंतु ती काही काळ टिकून राहिली आणि ब्रूक बॉण्ड बोर्ड ऑफ ट्रस्टीज व्ही. दिलीप कुमार (देसाई, जे.) ८३३ इंडिया (प्रायव्हेट) प्रकरणात या न्यायालयाचे निर्णय आहेत. लिमिटेड वि. सुब्बा रमण (एस) आणि अत्र (१) आणि डनलॉप रबर कंपनी वि.कामगार (२), ज्यामध्ये असे म्हटले गेले आहे की, कौटुंबिक न्यायाधिकरणासमोर शिस्तभंगाच्या चौकशीत गैरवर्तनाचा आरोप असलेल्या व्यक्तीला स्वतःचा खटला चालवावा लागतो आणि त्सदरमुळे परिणामी असे म्हणता येणार नाही की, कामगाराविरुद्धच्या अशा चौकशीत नैसर्गिक न्यायाची मागणी आहे की, कायदेशीर व्यवसायाचा सदस्य नसल्यास सदर संघाचे प्रतिनिधी त्याचे प्रतिनिधित्व करतील.परंतु हा दृष्टिकोन मांडत असताना, असे निरीक्षण नोंदवले गेले की चौकशी आयोजित करण्यासाठी विहित केलेल्या नियमांमध्ये गैरवर्तनाचा आरोप असलेल्या कामगाराला कायदेशीर व्यावसायिकाकडून प्रतिनिधी पाठवण्याचा हक्क आहे अशी सक्षम तरतूद केली जात नाही, तर चौकशी अधिकारी आणि/किंवा मालक अशी विनंती नाकारण्यात पूर्णपणे न्याय्य ठरेल कारण यामुळे कौटुंबिक न्यायाधिकरणाचे अनौपचारिक वातावरण बिघडेल.पेट वि. ९ ग्रेहाऊंड रेसिंग असोसिएशन लिमिटेड (३) मध्ये लॉर्ड डेनिंगने लक्षणीयरीत्या वेगळा दृष्टिकोन मांडला, ज्यामध्ये संबंधित प्राधिकरणाने नॅशनल ग्रेहाऊंड रेसिंग क्लबने परवाना दिलेल्या स्टेडियममधील शर्यतीतून प्रशिक्षकाच्या कुत्र्याने

माघार घेतल्याबद्दल चौकशी करण्याचे निर्देश दिले. क्लबच्या नियमांमध्ये अशा चौकशीत पाळली जाणारी प्रक्रिया विहित करणे केलेली नव्हती आणि अशा चौकशीतून कायदेशीर व्यावसायिकाला वगळण्याची नकारात्मक तरतूद होती. चौकशीची प्रक्रिया ही तपास करणाऱ्या राष्ट्रांची आणि साक्षीदारांची उलटतपासणी करण्याची नेहमीची प्रक्रिया होती. गैरवर्तनाचा आरोप असलेल्या अनुज्ञप्तिधारकाने चौकशीत वकील आणि सॉलिसिटरद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची परवानगी मागितली, जी विनंती ट्रॅक कारभारीने नाकारली. जेव्हा हे प्रकरण अपील न्यायालयात पोहोचले, लॉर्ड डेनिंगने खालीलप्रमाणे निरीक्षण केले:

"म्हणून मी विचार करायला हवा होता की जेव्हा एखाद्या माणसाची प्रतिष्ठा सबब उपजीविका धोक्यात असते, तेव्हा त्याला मात्र स्वतःच्या तोंडाने बोलण्याचा अधिकार नसतो. त्याला वकील किंवा वकीलाद्वारे बोलण्याचा देखील अधिकार आहे.

त्यामुळे ज्या व्यक्तीला चौकशीचा परिणाम म्हणून गंभीर दिवाणी किंवा आर्थिक परिणाम भोगावे लागण्याची शक्यता आहे अशा व्यक्तीला, त्याला स्वतःचा पुरेसा बचाव करण्यास सक्षम करण्यासाठी, कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे त्याचे प्रतिनिधित्व करण्याची परवानगी देण्याच्या दिशेने कल आहे. परंतु आम्हाला हे अगदी स्पष्ट करायचे आहे की आम्हाला या प्रकरणात इतके पुढे जायचे नाही कारण आम्हाला तसे करणे आवश्यक नाही. सर्व महत्त्वाचा प्रश्न: जेथे कौटुंबिक चौकशीतील प्रतिकूल निर्णयाची अनुक्रमणिका म्हणून गंभीर

(१)	[१९६१]	२	कामगार	कायदा	जर्नल	४१७
(२)	[१९६५]	२	एस.	सी.	आर.	१३९ ,
(३)	[१९६८]	२	सर्व ई. आर.	५४५		

दीवाणी आणि आर्थिक परिणाम होण्याची शक्यता आहे, जेणेआदेशून अशा परिणामांना सामोरे जाण्याची शक्यता असलेल्या व्यक्तीला स्वतःचा बचाव आदेशण्याची वाजवी संधी देण्याच्या दृष्टीने, त्याच्या विनंतीनुसार, कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची परवानगी दिली जावी कौटुंबिक न्यायाधिकरणाने केलेल्या अशा

शिस्तभंगाच्या चौकशीत, नियोक्त्याने कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तींकडून पाठवलेल्या प्रतिनिधी-सह-फिर्यादी अधिकाऱ्याची नियुक्ती कुठे केली आहे, असा एक संकुचित प्रश्न आम्हाला या प्रकरणात पडतो, जर दोषी कर्मचाऱ्याने कायदेशीर व्यावसायिकाकडून हजर राहण्याची आणि स्वतःचा बचाव करण्याची परवानगी मागितली, तर अशा विनंतीला नकार दिल्यास, दोषी कर्मचाऱ्याला स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी दिली गेली नाही या आधारावर चौकशीला दूषित केले जाईल, ज्यामुळे नैसर्गिक न्यायाच्या आवश्यक तत्त्वांपैकी एक दूषित होईल.

कौटुंबिक चौकशीतही खूप गंभीर आरोप असू शकतात. आणि प्रतिकूल निर्णय दिलिन डी व्हेंट कर्मचाऱ्याचे भविष्य पूर्णपणे नष्ट करू शकतो.प्रतिकूल निकाल त्याला इतका कलंकित करू शकतो की त्याचे भविष्य अंधारमय होईल आणि त्याची प्रतिष्ठा आणि उपजीविका धोक्यात येईल.अशा चौकशीला सामान्यतः व्यवस्थापकीय कार्य मानले जाते आणि चौकशी अधिकारी बहुतेक वेळा आस्थापनेचा कर्मचारी असतो.साधारणपणे तो सादरकर्ता-सह-खटला चालवणारा ई. अधिकारी आणि चौकशी अधिकारी, न्यायाधीश आणि अभियोक्ता यांची भूमिका एकत्रित करतो.पूर्वी असे म्हटले जाऊ शकते की अशा कौटुंबिक न्यायाधिकरणासमोर एक अनौपचारिक अट होती आणि पुराव्याचे कठोर नियम आणि प्रक्रियादरम्यान कायद्याचे दोष अशा कौटुंबिक न्यायाधिकरणाद्वारे केलेल्या चौकशीला अडथळा आणत नव्हते.आपण या टप्प्यापासून खूप दूर गेलो आहोत.अशी स्थितिविशेष आहे जिथे नियोक्त्याच्या पगारावर कामगार एफ अधिकारी, कर्मचाऱ्यांच्या वेशात कायदेशीर सल्लागार-वकील असतात आणि त्यांची नियुक्ती सादरीकरण-सह-खटला अधिकारी म्हणून केली जाते आणि अशा कायदेशीररित्या प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांच्या विरोधात उभे असलेल्या दोषी कर्मचाऱ्याला स्वतःचा बचाव करावा लागतो.आता अशा चौकशीसाठी विहित केलेल्या नियमांमध्ये जर गुन्हेगार कर्मचाऱ्याला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याच्या आदेशावर बंदी घातली गेली नसेल, तर आरोपांचे स्वरूप, पुराव्याचा प्रकार आणि चौकशीदरम्यान उद्भवू शकणारे गुंतागुंतीचे किंवा साधे मुद्दे पाहता, दोषी कर्मचाऱ्याला स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी मिळावी यासाठी कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची परवानगी दिली जावी.आम्ही असे का

कैफियत?एच. चौकशीचे स्वरूप, ती कोणी आयोजित केली, ती कुठे आयोजित केली जाते आणि वातावरण काय आहे हे आपण आठवूया.कौटुंबिक चौकशी हे व्यवस्थापकीय कार्य असल्याचा दावा केला जातो.आस्थापनेतील एक माणूस त्याचा झगा परिधान करतो न्यायाधीश हे आस्थापनेच्या कार्यालयात किंवा त्याच्या काही भागात आयोजित केले जाते.त्याची तुलना निःपक्षपाती लवादाद्वारे किंवा निःपक्षपाती न्यायाधीशाच्या अध्यक्षतेखालील न्यायालयाच्या निर्णयाशी देखील केली जाऊ शकते का?चौकशी अधिकारी न्यायाधीश आणि अभियोक्ता यांना एकत्र करून एकत्र आणतो.साक्षीदार हे सामान्यतः नियोक्त्याचे कर्मचारी असतात जे गैरवर्तनाच्या चौकशीचे निर्देश देतात.गंभीर भीती निर्माण करण्यासाठी हे पुरेसे आहे.या असमान प्रमाणांमध्ये भर घाला, ब. नियोक्त्यातर्फे कायदेशीररित्या प्रशिक्षित मनाचे वजन एकाच वेळी दोषी कर्मचाऱ्याला ती संधी नाकारत आहे.जर गुन्हेगाराला नियोक्त्याला मिळणारी कायदेशीर मदत दिली गेली मात्र भारित प्रमाण आणि झुकलेली शिल्लक अंशतः पुनर्संचयित केली जाऊ शकते.न्याय मात्र केलाच पाहिजे असे नाही, तर तो केला गेला पाहिजे असे दिसणे हे मात्र न्यायालयांसाठीच एक सौम्योक्ति नाही, तर ते त्या सर्वांना समान जोमाने आणि काटेकोरपणे लागू होते ज्यांना कृतीमध्ये न्याय्य खेळासाठी जबाबदार असले पाहिजे.आणि अर्ध-न्यायिक न्यायाधिकरण प्रतिनिधित्वातील असमानतेबाबत या प्रकरणाकडे समभावाने पाहू शकत नाही.एम. एच. होस्कोट विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य (१) या खटल्यातील या न्यायालयाने स्पष्टपणे निर्णय दिला की फौजदारी खटल्यात जेथे खटला सरकारी वकिलांच्या हातात असतो, तेथे आरोपीला पुरेसे प्रतिनिधित्व मिळण्यासाठी, राज्य खर्चाची कायदेशीर मदत मिळणे आवश्यक आहे.एल हा डी सध्याच्या स्थितिविशेष मुटाटिस उत्परिवर्तन लागू करेल.

आम्हाला अशा स्थितिविशेषाचा सामना करावा लागत आहे की जेव्हा चौकशी सुरू झाली तेव्हा नियमांमध्ये दोषी कर्मचाऱ्याला वकीलाद्वारे प्रतिनिधित्व करण्याची परवानगी देण्याची तरतूद नव्हती किंवा अशा हजर राहण्यावर बंदी घालण्यात आली नव्हती.या मुद्द्यावर नियम गप्प होते.परंतु अपीलकर्त्यांच्या अध्यक्षांनी, कायदेशीर व्यावसायिकामार्फत हजर राहण्याची परवानगी मागणाऱ्या पहिल्या उत्तरवादी ची विनंती नाकारताना, अपीलकर्त्यांच्या नियुक्तीमध्ये अनुक्रमे एम/एस. आर. के. शेट्टी आणि ए. बी. चौधरी, कनिष्ठ सहाय्यक विधि

सल्लागार यांची नियुक्ती केली.हे काय सूचित करते?सामान्य निष्कर्ष असा आहे की एफ. अपीलकर्त्याचे अध्यक्ष यांच्या मते चौकशीत उद्भवणारे मुद्दे हे गुंतागुंतीच्या कायदेशीर प्रस्तावांचा समावेश असलेले इतके गुंतागुंतीचे मुद्दे होते की चौकशी अधिकाऱ्याला हजर असलेल्या आणि खटला चालवणाऱ्या अधिकाऱ्यांच्या मदतीची आवश्यकता असेल.आणि या उद्देशासाठी नियुक्त केलेल्या अपीलकर्त्याच्या विधी अधिकाऱ्यांची संख्या पहा.आता सभापतींच्या दृष्टिकोनाचे परीक्षण करा.त्याने त्याच्या दोन कायदा अधिकाऱ्यांना जी यांना फिर्यादी म्हणून चौकशी करण्याचे निर्देश दिले, तर त्याच वेळी जेव्हा त्याने पहिल्या उत्तरवादी ला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची परवानगी नाकारली तेव्हा तो दोषी कर्मचाऱ्याला असे कायदेशीर प्रतिनिधित्व नाकारण्यास पुढे जातो.ह्यामुळे एच मधील न्याय्य वृत्ती किंवा न्याय्य खेळ उघड होतो का?

(१) [१९७८]३ एस सी सी ५४४

कारवाई?तराजू कसे भारित केले गेले आणि त्याद्वारे फिर्यादी अधिकाऱ्याच्या बाजूने कसे झुकले गेले याची कल्पना करता येईल का?या चौकशीत नियुक्त्याचे प्रतिनिधित्व पोस्ट ट्रस्टच्या मोबदल्यात दोन कायदेशीररित्या प्रशिक्षित मनांद्वारे केले जाईल, तर पहिल्या उत्तरवादी ला एकतर स्वतःहून स्वतःचा बचाव करण्यास किंवा नाडकर्णीसारख्या दुसऱ्या कर्मचाऱ्याची मदत घेण्यास सांगितले गेले होते, जो कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्ती ब असल्याचे दर्शविले जात नाही, परंतु दोषी कर्मचारी त्याच्या मोबदल्यात कायदेशीर व्यावसायिकाला नियुक्त करू शकत नाही.यामुळे निष्पक्ष चौकशी होऊ शकते का?याचे उत्तर शोधणे फार दूर नाही.कोणत्याही कायदेशीर प्रस्तावाच्या किंवा सूत्रीकरणाच्या व्यतिरिक्त आम्ही वाय हा दृष्टीकोन पूर्णपणे अन्यायकारक आणि अन्यायकारक मानतो.शिवाय, नियमांच्या अनुपस्थितीत, अपीलकर्त्याच्या अध्यक्षांना विनंती मंजूर करण्यापासून रोखले गेले नाही कारण नियमांनी प्रतिबंध लागू केला नव्हता.म्हणून क. सामान्य प्रस्तावांव्यतिरिक्त, या प्रकरणाच्या तथ्यांमध्ये, ही चौकशी दोषी अधिकाऱ्याविरुद्ध भारित केलेली एकतर्फी चौकशी असेल आणि परिणामी त्याला स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी नाकारली जाईल.त्याला दोन कायदेशीररित्या प्रशिक्षित मनाविरुद्ध उभे केले गेले होते आणि एखाद्याने केवळ अशा स्थितिविशेषाचा विचार केला पाहिजे जिथे कायद्याच्या चांगल्या

फायद्यांमध्ये प्रवेश न मिळालेल्या व्यक्तीला कायदेशीररित्या प्रशिक्षित दोन मनांविरुद्ध उभे केले जाते आणि नंतर स्वतःला वाचवण्यास सांगितले जाते.अशा स्थितिर्विशेष, दोषी कर्मचाऱ्याची खात्री पटविण्यासाठी दीर्घ युक्तिवादाची आवश्यकता नसते.त्याला स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी नाकारण्यात आली होती आणि ज्या व्यक्तीविरुद्ध ई चौकशी केली जाते त्या व्यक्तीला स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी दिली गेली पाहिजे, अशा नैसर्गिक न्यायाच्या मूलभूत तत्वांपैकी एकाचे उल्लंघन करणे हा युक्तिवाद असेल.

आपण एक नवीन मार्ग तयार करत आहोत का?उत्तर स्पष्ट आहे नकारात्मक.सी. एल. सी. एल. सुबर्मनियम विरुद्ध सीमाशुल्क जिल्हाधिकारी, कोचीन (१) या प्रकरणात एका सरकारी कर्मचाऱ्याने चौकशी अधिकाऱ्याला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची परवानगी देण्याची विनंती केली आणि जरी एक प्रशिक्षित सरकारी वकील सादर अधिकारी म्हणून नियुक्त केला गेला असला तरी ही विनंती नाकारण्यात आली.जेव्हा हे प्रकरण या न्यायालयात पोहोचले, तेव्हा असे म्हटले गेले की ही चौकशी नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे उल्लंघन आहे.कौटुंबिक न्सदरसदरधिकरणाचा आदेश केंद्रीय दिवाणी सेवा (वर्गीकरण, नियंत्रण आणि अपील) नियम, १९५७ च्या नियम १५ च्या उप-नियम ५ मध्ये असे नमूद करणसदरत आले होते की, सरकारी कर्मचारी अनुशासनात्मक प्राधिकरणाने मान्यता दिलेल्या कोणत्याही सरकारी कर्मचाऱ्याच्या मदतीने आपला खटला सादर करू शकतो, परंतु अनुशासनात्मक प्राधिकरणाने नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती कायदेशीर व्यावसायिक असल्या शिवाय किंवा अनुशासनात्मक प्राधिकरण असल्याशिवाय, सदर उद्देशासाठी कायदेशीर व्सदरवसायिक नियुक्त करू शकत नाही.

(१) [१९७२] ३ एससीआर ४८५ .

विश्वस्त मंडळ वि. दिलीप कुमार (देसाई, न्या .).८३७ खटल्याची परिस्थिती लक्षात घेता, त्यामुळे परवानगी मिळते."अ'निवेदन असे होते की परवानगी द्यावी की नाही हे चौकशी अधिकाऱ्याच्या विवेकबुद्धीनुसार आहे आणि अधिक कारण संबंधित नियम कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याच्या दाव्याला अडथळा आणतो.हा युक्तिवाद फेटाळून लावताना, या न्यायालयाने असे म्हटले की, अपीलकर्त्याविरुद्धचा खटला प्रशिक्षित प्रो

सेक्युटरकडून हाताळला जात होता ही वस्तुस्थितीच, अपीलकर्त्याला 'ब'ला त्याच्या बचावासाठी कायदेशीर व्यावसायिकाला नियुक्त करण्याची परवानगी देण्यासाठी एक चांगला आधार आहे, अन्यथा त्याच्या विरोधात प्रमाणके भारित केली जावीत.ब्रुक बॉण्ड इंडिया (प्रायव्हेट) लिमिटेड वि. मधील आधीच्या निर्णयांच्या संदर्भानंतर हा निष्कर्ष नोंदवला गेला.सुब्बा रमण (एस) आणि अन्न:आणि डनलॉप रबर कंपनी वि.कामगार.यापूर्वी उल्लेख केलेल्या पेटच्या खटल्याचा संदर्भ देण्यात आला होता, परंतु असे दिसून आले आहे की हे प्रकरण या न्यायालयात दाखल झाले नाही. या न्यायालयाचे पूर्वीचे खटले वेगळे होते.आमच्या मते, निष्पक्ष कारवाई करण्याच्या आमच्या पुढील मोहिमेच्या अशा एका टप्प्यावर आम्ही पोचलो आहोत की, कौटुंबिक न्यायाधिकरणासमोर चौकशीत दोषी अधिकाऱ्याला कायदेशीरदृष्ट्या प्रशिक्षित मनाच्या विरोधात उभे केले जाते, जर त्याने हजर राहण्याची परवानगी मागितली असेल.कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे ही विनंती मंजूर करण्यास नकार देणे म्हणजे स्वतःचा बचाव करण्यासाठी वाजवी विनंती नाकारणे आणि नैसर्गिक न्यायाच्या डी आवश्यक तत्वांचे उल्लंघन केले जाईल.हे मत एका विद्वान एकल न्यायाधीशाने घेतले आहे आणि अपील मर्यादित स्वरूपात फेटाळत आहे.उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने मान्यता दिली. आमची प्रशंसा करतो.सबब ही याचिका फेटाळली जाऊ शकते.

आपण एकाच निष्कर्षावर पूर्णपणे वेगळ्या कारणासाठी पोहोचू.पहिल्या उत्तरवादी १४ एप्रिल १९७५ रोजी आरोपपत्राला उत्तर सादर करताना अपीलकर्त्याच्या अध्यक्षांना चौकशीत वकीलांचे मदतीची परवानगी देण्याची विनंती केली.ही विनंती नाकारण्यात आली आणि डॉक व्यवस्थापकाने मार्च १९७५ च्या त्याच्या पत्रानुसार हा निर्णय कळवला.१३ एप्रिल १९७६ रोजी एफ. ही चौकशी सुरू झाली. ८ मे १९७६ पर्यंत नियोक्त्याच्या २५ पैकी मात्र एका साक्षीदाराचा पुरावा सादर करण्यात आला आणि दुसऱ्या साक्षीदाराची चौकशी सुरू होती.त्या दिवशी बॉम्बे बंदर विश्वस्तमंडळचे कर्मचारी होते.(नियमन) १९७६ मंजूरपणे अंमलात आले.संबंधित नियम १२ (८) येथे आधी काढला आहे.नियमनच्या उत्तरार्धात व्यावहारिकदृष्ट्या नियम १५ जी च्या उप-नियम (५) ची भाषा घेतली आहे, ज्यामध्ये अशी तरतूद आहे की शिस्तपालन प्राधिकरणाने नियुक्त केलेला सादरीकरण अधिकारी कायदेशीर व्यावसायिक किंवा अशा प्रकारे परवानगी दिलेल्या प्रकरणाची परिस्थिती लक्षात घेऊन शिस्तपालन

प्राधिकरण असल्याशिवाय दोषी अधिकारी या उद्देशासाठी कायदेशीर व्यावसायिकाला नियुक्त करू शकत नाही.आता पहिल्या उत्तरवादी एचने चौकशीत कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची विनंती आधीच सादर केली होती ही न्याय्य विनंती फेटाळण्यात आली ती असमर्थनीय कारणांमुळे आणि दोषी कर्मचाऱ्यासाठी परिस्थिती आणखी बिघडवण्यासाठी, अपीलकर्त्याच्या दोन कायदा अधिकाऱ्यांची, सादरकर्ते आणि खटला चालवणारे अधिकारी म्हणून नियुक्ती करण्यात आली.नियमांच्या अनुपस्थितीत अध्यक्षांना विवेकबुद्धी आहे असे गृहीत धरून, ज्याचा वापर हुशारीने करणे आवश्यक होते, तरीही कायदेशीर आळीपाळीने आश्रय घेणे आवश्यक होते, याचा वापर पहिल्या उत्तरवादी विरुद्ध केला गेला कारण तो ब ला ही विनंती मंजूर करण्यासाठी कोणत्याही वैधानिक बंधनाखाली नव्हता.तथापि, जेव्हा नियम १२ (८) अंमलात आला तेव्हा स्थितिविशेष भौतिकरीत्या बदलली आणि नियम लागू झाल्यानंतर एक वगळता जवळजवळ कमांक साक्षीदारांची चौकशी करण्यात आली आणि ज्यामुळे पहिल्या उत्तरवादी ची विनंती मंजूर करणे बंधनकारक झाले कारण नियमात कायदेशीररित्या प्रशिक्षित मनांनी विभाग 'क'चे प्रतिनिधित्व केल्यानंतर कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे हजर राहण्याची आणि बचाव करण्याची परवानगी देण्याची तरतूद होती.नियमन १२ (८) लागू झाल्यानंतर ही विनंती केली गेली नाही, असे श्री. नरीमन यांनी अतिशय कमकुवत निवेदन केले होते.नूतनीकरण केले.आमच्या मते, ते क्वचितच संबंधित आहे.अन्यायकारकपणे नाकारलेली विनंती आधीच होती आणि नियमाखालील बंधन आणि निष्पक्ष कारवाईसह मागणी केली गेली की नियोक्त्याने डी विनंती नाकारणाऱ्या त्याच्या आदेशाचा स्वतःहून आढावा घेतला पाहिजे.खरे कैफियत कोणीही असे म्हणण्याइतपत पुढे जाऊ शकतो की चौकशी आदेशी न्याय्य आणि न्याय्य होण्यासाठी, जेव्हा जेव्हा नियोक्त्याने कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तींची नियुक्ती प्रस्तोता सह-बचाव आदेशी म्हणून केल्याचे त्याला आढळते तेव्हा त्याने चौकशी सुरू करण्यापूर्वी दोषी कर्मचाऱ्याची चौकशी केली पाहिजे की त्याला कायदेशीर व्यावसायिकांची मदत घ्यायची आहे की नाही.त्यानंतर पर्याय गुन्हेगार कर्मचाऱ्याकडे असतो.ई मध्ये या संदर्भात, आम्ही या मुद्द्यावर एका महत्त्वपूर्ण निरीक्षणाचा संदर्भ घेऊ इच्छितो जिथे घटनात्मक प्रतिबंध असूनही या न्यायालयाने असा अधिकार मान्य केला. के. रॉय विरुद्ध भारतीय संघराज्य (१) या प्रकरणात, एखाद्या

कैद्याला सल्लागार मंडळासमोर विधि सल्लागाराच्या माध्यमातून हजर राहण्याचा हक्क असावा हा युक्तिवाद फेटाळून लावताना, कलम २२ (३) (ब) हे स्पष्ट करते की कायदेशीर व्यावसायिक एफ. याला कोणत्याही पक्षासाठी सल्लागार मंडळासमोर हजर राहण्याची परवानगी दिली जाऊ नये. या घटनात्मक आदेशाची दखल घेताना, विद्वान मुख्य न्यायाधीशांनी हे तपासण्यास सुरुवात केली की, कायदेशीररित्या प्रशिक्षित व्यक्तीने सल्लागार मंडळासमोर प्रतिनिधीत्व केल्यास काय परिणाम होईल. असे म्हटले गेले होते की अशा स्थितिर्विशेष कलम २२ (३) (बी) चे प्रतिबंध असूनही अनुच्छेद ३१ द्वारे विचार केल्याप्रमाणे न्याय्य प्रक्रियेसाठी कायदेशीर व्यावसायिकाने कैद्याला हजर राहण्याची परवानगी देणे आवश्यक आहे. विद्वान सरन्यायाधीश असे म्हणाले:

"त्यामुळे आपण हे स्पष्ट केले पाहिजे की जर अटक अधिकारी किंवा सरकार कायदेशीर प्रथेची मदत घेत असेल तर.

(१) [१९८२] २ एस. सी. आर. २७२ @३४५

सल्लागार मंडळासमोरचा प्रमुख किंवा विधि सल्लागार, अटक केलेल्या व्यक्तीला कायदेशीर व्यावसायिकाद्वारे मंडळासमोर हजर राहण्याची सुविधा दिली गेली पाहिजे. आम्हाला कळवण्यात आले आहे की संबंधित + विभागांमधील सरकारचे अधिकारी अनेकदा मंडळासमोर हजर होतात आणि स्थानबद्धता आदेशांचे समर्थन करण्याच्या दृष्टीने त्यांना मदत करतात. तसे असल्यास, आपण हे स्पष्ट केले पाहिजे की मंडळांनी अधिकाऱ्यांना अप्रत्यक्षपणे ते करू देऊ नये जे ते थेट करू शकत नाहीत; आणि असे अधिकारी "कायदेशीर व्यावसायिक" किंवा कायदेशीर सल्लागार नाहीत या बहाण्याच्या मागे कोणीही आश्रय घेऊ नये

आणि हा दृष्टिकोन, कायद्याने विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार अकोर नृत्याखेरीज कोणालाही त्याच्या जीवनापासून किंवा स्वातंत्र्यापासून वंचित ठेवले जाणार नाही, असा आदेश देणाऱ्या अनुच्छेद २१ पासून वाहणारा असल्याचे मानले गेले. 'जीवन' ही अभिव्यक्ती केवळ प्राण्यांचे अस्तित्व किंवा आयुष्यभर सुरू असलेली कठोर मेहनत दर्शवत नाही. 'जीवन' या अभिव्यक्तीचा अर्थ खूप व्यापक आहे. त्यामुळे विभागीय चौकशीच्या

निकालामुळे एखाद्या व्यक्तीच्या प्रतिष्ठेवर किंवा उपजीविकेवर परिणाम होण्याची शक्यता असेल, तर मानवी संस्कृतीची काही उत्कृष्ट वैशिष्ट्ये जी जीवन जगण्यायोग्य बनवतात, ती धोक्यात येतील आणि ती मात्र न्याय्य प्रक्रिया असलेल्या कायद्याद्वारेच धोक्यात आणली जाऊ शकतात.या संदर्भात भगवद्गीतेच्या दुसऱ्या अध्यायाचे प्रसिद्ध शब्द आठवतात:

संभवित्सय चा कीर्ती मानादती ऋच्यते

त्यामुळे या प्रकरणात, नियम १२ (८) लागू झाल्यानंतर, पहिल्या उत्तरवादी ला वकीलाद्वारे हजर राहण्याची वाजवी संधी दिली गेली पाहिजे होती आणि त्यांच्या अपयशामुळे चौकशी दूषित झाली होती, या अतिरिक्त कारणामुळे यात काही शंका नाही.या कारणमिमासा, हे अपील अयशस्वी होते आणि खर्च रु. 2,000

आता, या निर्णयाचा परिणाम आपण लक्षात घेऊ शकतो.पहिल्या उत्तरवादी ला स्वतःचा बचाव करण्याची वाजवी संधी दिली गेली नाही या आधारावर नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांचे उल्लंघन करून चौकशी करण्यात आली या आधारावर कौटुंबिक न्यायाधिकरणाने घेतलेला निर्णय दूषित असल्याचे मानले जात असल्याने, उच्च न्यायालयाने बरखास्तीचा आदेश रद्द करणे योग्य ठरवले.आमच्या आदेशाच्या पुढील भागाचा निश्चितच अर्थ असा होईल की अपीलकर्त्याला चौकशी सुरू ठेवण्यासाठी मोकळीक असेल.पण ते तातडीने व्हायला हवे.म्हणून आम्ही पुढे जात असताना ते निर्देशित करतो.चौकशी, चौकशीदरम्यान आधीच नोंदवलेल्या प्रत्येक साक्षीदाराच्या मुख्य तपासणीला योग्य मानणे अपीलकर्त्यासाठी खुले असेल परंतु सर्व साक्षीदारांची चौकशी केली जाईल जी चौकशी.क्रॉससाठी पहिल्या उत्तरवादी देऊ करावे लागेलतपासणी आणि उत्तरवादी ंना हजर राहण्याचा अधिकार असेल त्याच्या आवडीचा वकील आणि अगदी साक्षीदारांची चौकशी करतो आणि त्यात भाग घेतो चौकशी.पूर्वीची उलटतपासणी देखील अशा प्रकारे ठेवली जाऊ शकते अभिलेखीचा एक भाग दोन्ही बाजूंना नव्याने जोडण्याचा अधिकार असेल आवश्यक असल्यास दस्तऐवज आणि तोंडी दोन्ही पुरावा पहिला उत्तरवादी आपिलकरत्याला सादर करण्यासाठी मागणी अधिकार असेल प्रभावी न्यायनिर्णयाच्या अधीन

राहून त्याला हवे असलेले कोणतेही दस्तऐवज त्याची प्रासंगिकता आणि आवश्यकतेबद्दल चौकशी अधिकाऱ्याचा निर्णय चौकशीचा कार्यक्षम आणि न्याय्य निपटारा करण्यासाठी बडतर्फ करण्याचा आदेश म्हणून रद्द जात आहे आणि चौकशी सुरू आहे, असे आदेशात म्हटले आहे. चौकशी प्रलंबित असताना पहिल्या उत्तरवादी ला नोकरीतून निलंबित करणे म्हणजे पुनरुज्जीवित केले आणि अपीलकर्त्याने संपूर्ण काळात सहाय्य भत्ता भरावा या कालावधीत आणि चौकशीच्या शेवटापर्यंत, जी सुरू ठेवली जाईल त्यानंतर जे काही पैसे दिले गेले होते त्याचे श्रेय घेतल्यानंतर निलंबनाच्या आदेशापासून आणि आजपर्यंत. येथे आजपासून एका महिन्याच्या आत निर्देश दिले पाहिजेत.

याचिका फेटाळण्यात आली.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या / तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पत्तीस आदर आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.
